

## ОСОБЛИВОСТІ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

**Рендович П.М.,**

Тернопільський національний економічний університет

*Розглянуто економічну природу санаторно-курортних послуг, соціальне й економічне значення курортів в сучасній життєдіяльності суспільства.*

*Economic nature of sanatorium-resort services is considered, social and economic value of resorts in the modern vital functions of society.*

На сучасному етапі розвитку економіки важливе місце відводиться рекреаційно-оздоровчій діяльності та розширенню використання рекреаційно-оздоровчих ресурсів.

Дослідженню проблем сталого розвитку курортно-рекреаційної економіки присвячено ряд наукових робіт таких відомих вчених, як Герасименко В.Г., Гудзь П.В., Живицький А.В., Жук П.В., Кравців В.С., Мягченко А.П. та інші.

Щоб зрозуміти суть курортно-рекреаційної економіки необхідно провести аналіз сучасних наукових підходів щодо проблеми виробництва послуг та оцінки послуг як результату діяльності. При всій різноманітності послуг усі вони мають чотири спільні характеристики, які відрізняють дані послуги від товару, а саме:

- невовимість, невідчутність або нематеріальний характер послуг;
- невід'ємність процесів виробництва та споживання послуг;
- неоднорідність (непостійність, мінливість) якості послуг;
- нездатність послуг до зберігання.

Невовимість, невідчутність або нематеріальний характер послуг означає, що їх не можна торкатися, тримати, пакувати, транспортувати або вивчати до моменту їх придбання.

Невід'ємність процесів виробництва та споживання послуг. Специфіка надання послуг полягає в тому, що на відміну від товару послуги не можна виробляти про запас та зберігати. Надати послугу можна лише тоді, коли надходить замовлення від клієнта.

Неоднорідність (непостійність, мінливість) якості обслуговування є неминучим наслідком одночасності виробництва та споживання послуг. Якість послуг істотно залежить від того, хто, де, коли і в яких умовах її пропонує.

Специфіка санаторно-курортних послуг полягає у тому, що, по-перше, процес створення продукту представлений у формі надання послуг чи виконання роботи (лікування, медична реабілітація, профілактика); по-друге, визначальними серед виробничих факторів виступає цінність, детермінована рідкістю та унікальними лікувальними властивостями природного ресурсу; по-третє, вони носять комплексний, інтегрований характер.

Курортна справа виступає як сукупність усіх видів науково-практичної та господарської діяльності, спрямованих на організацію та забезпечення санаторно-курортними закладами трьох основних функцій: лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань із використанням природних лікувальних ресурсів.

З економічної точки зору лікування є діяльність, пов'язана з наданням послуг клієнту шляхом використання людського капіталу, природних, матеріальних та нематеріальних ресурсів, спрямована на відновлення та покращення функцій людської життєдіяльності. На багатьох курортах поряд із санаторним проводиться й амбулаторно-курортне лікування на базі курортних поліклінік та бальнеофізіотерапевтичних об'єднань.

Основними методами санаторно-курортного лікування є бальнеотерапія (мінеральні ванни й прийом мінеральної води усередину), грязелікування, кліматолікування, лікувальна фізкультура і лікувальне харчування. Ф.П. Гааз говорив: „Якщо тобі потрібна лікарська допомога – нехай будуть три засоби: спокій, гарний настрій, помірна дієта” [1, 35].

В законодавстві немає чіткості правової визначеності споживачів курортних послуг, так у Законі України „Про курорти” ст. 2 визначає кінцевими консументами курортних послуг – людей, ст. 20 – хворих, як споживачів курортних послуг, ст. 23 – громадян. Санаторно-курортне лікування спрямовано як на хворих, так і здорових людей, але його ефективність не

завжди вдається зафіксувати, оскільки існує часовий лаг між прийняттям процедур та дією оздоровчого ефекту на організм [2].

Санаторно-курортне лікування спрямовано як на хворих, так і здорових людей, але його ефективність не завжди вдається зафіксувати, оскільки існує часовий лаг між прийняттям процедур та дією оздоровчого ефекту на організм. Зокрема, в даному аспекті курортологи відзначають недостатню вивченість методики виявлення індивідуальних адаптаційних можливостей санаторно-курортного оздоровлення „практично здорових людей”.

У процесі виробництва послуги санаторно-курортне лікування має яскраво виражену реабілітаційну спрямованість. Реабілітація при цьому розглядається як комплекс взаємозалежних медичних, соціальних та інших заходів, що мають метою відновлення соціальної дієздатності людини як члена суспільства на основі максимально можливого відновлення функцій його організму.

Шляхом проведених досліджень визнано, що після проходження санаторної реабілітації максимум відновлення функцій ушкоджених органів і систем відбувається протягом перших місяців, а після гострого періоду захворювання, травми чи операції – протягом першого року. Лікувальний ефект реабілітаційних заходів, на думку курортологів [3, 199], багато в чому залежить від правильного застосування і дотримання принципу безперервності, етапності й наступності лікування. За розрахунками економістів, один долар, вкладений у створення і розвиток системи медичної реабілітації, дає державі і суспільству 5 доларів прибутку.

Провідним функціональним видом курортної діяльності виступає також профілактика захворювань. Під профілактикою розуміють сукупність заходів, спрямованих на попередження виникнення та розповсюдження захворювань, на охорону та покращення здоров'я, фізичний розвиток населення.

Здоров'я виступає товаром якісного характеру, який не підлягає купівлі-продажу. В народі влучно сказано, що за гроші можна купити ліки, але не здоров'я.

Сучасна наука проводить пошук натуральних та вартісних форм визначення результату отримання санаторно-курортних послуг. Існують проблеми визначення економічної оцінки втомлюваності людини та відновлення її здатності до активної діяльності, здоров'я людини. На сьогодні у визначенні результативності послуг вчені оперують переважно непрямими показниками сукупних витрат із їх надання – зайнятість, продуктивність праці тощо. Дослідження показують, що фізична втомлюваність зникає протягом перших 4-6 днів перебування в санаторії чи будинку відпочинку, а нервово напруження потребує понад 12 днів відпочинку.

Врахування витрат санаторно-курортної путівки не є адекватною вартісною оцінкою покращеного стану здоров'я людини. Важко запропонувати на сьогодні методику визначення вартісного еквіваленту здоров'я людини відмінну від обрахунку альтернативної вартості. Як пише Пол Хейне, „витрати на будь-яку дію – це цінність тих альтернативних можливостей, від яких доводиться відмовитися заради цієї дії” [4, 74]. Вирішення ефективного способу оцінки продукту у сфері охорони здоров'я, в тому числі і курортному виробництві, є важливим елементом управління економікою курортних міст, формування попиту та просування санаторно-курортних послуг на споживчі ринки.

Курортно-рекреаційній економіці властиві свої характерні риси. Вони торкаються як самого процесу надання курортно-оздоровчих послуг, так і результату виробництва – здоров'я людей та соціально-економічний ефект оздоровлення.

В діяльності санаторно-курортних підприємств основною послугою є оздоровлення споживачів. Однак найбільш часто ця послуга реалізується в комплексі із супутніми послугами: побутовими послугами, послугами харчування, культурно-розважальними послугами. Надання даного комплексу послуг споживачам складає собою виробничий процес санаторно-курортного підприємства, у процесі якого використовуються природні, трудові, інформаційні і матеріально-технічні ресурси.

Відпочиваючий і задоволення його запитів знаходяться в центрі виробничого процесу. Курортні послуги мають троїсте джерело: природні ресурси; створені ресурси; трудові ресурси. Міра цінності природних ресурсів визначається їх унікальністю. Від того, наскільки унікальними властивостями володіють природні фактори, наскільки суттєвий їхній цілющий вплив на організм людини, залежить ступінь зацікавленості споживача. Ефективність ресурсів визначається характером їхнього використання, тобто в залежності від методик і технологій їхнього застосування. Курортний природно-ресурсний потенціал регіону характеризується значними запасами і цілющими якостями мулових лікувальних грязей, морських лиманів, озер і інших лікувальних водосховищ; значними запасами підземних мінеральних вод для питного і зовнішнього використання; просторими піщаними пляжами; береговими лініями, побережжям лиманів, озер, рік і водосховищ.

Попит на послуги санаторно-курортного підприємства прямо пропорційно залежить від потоку інформації, що надходить до споживачів, і від якості цієї інформації. Інформація повинна бути вичерпною, всеосяжною, доступною, має викликати інтерес потенційного клієнта та збуджувати намір відвідати курорт. Достатня кількість інформації здатна звести до мінімуму фактор невизначеності послуг та ризику діяльності як для споживача, так і для продуцента.

Соціальне й економічне значення курортів в сучасній життєдіяльності інформаційного суспільства важко переоцінити. В усьому світі санаторно-курортне лікування розцінюється як один з найбільш важливих засобів підтримки здоров'я населення, а соціально-економічне значення її розвитку детермінується тим, що:

- скорочуються видатки на медицину та різко зростає вартість медичного обслуговування населення;
- швидкими темпами відбувається старіння населення країни та зменшення працездатних;

- регулюється рівень безробіття в регіонах, де розміщені санаторно-курортні підприємства;
- підвищується рівень життя населення курортно-рекреаційних регіонів за рахунок надання платних послуг, реалізації продукції сільського господарства та місцевих промислів туристам;
- збагачується культурний розвиток населення регіону;
- розширюється розвиток суміжних галузей економіки;
- різко зростає потреба в пропозиції екологічно чистого середовища: води, повітря, продуктів харчування та ін.

На території України знаходиться чимала кількість санаторіїв та інших закладів, що забезпечують повний чи короткий цикл рекреації, діяльність яких ґрунтується на використанні природних ресурсів.

Міра цінності природних ресурсів визначається їх унікальністю. Від того, наскільки унікальними властивостями володіють природні фактори, наскільки суттєвий їхній цілющий вплив на організм людини, залежить ступінь зацікавленості споживача.

В діяльності санаторно-курортних закладів не менш важливим природного фактора виступає особистісний фактор виробництва: фаховий рівень підготовки фахівців-лікарів та обслуговуючого персоналу; досвід роботи в галузі; рівень міжособистісних комунікацій як всередині курортно-рекреаційних підприємств, так і по відношенню до гостей (курортників).

Отже, санаторно-курортна діяльність є відносно самостійним видом економічної діяльності, спрямованої на надання послуг громадянам в процесі лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань шляхом використання природних лікувальних ресурсів. Виступаючи як господарська діяльність, вона охоплює основні та допоміжні види діяльності з охорони здоров'я у спеціалізованих закладах.

## **Література**

1. Копелев Л. Святой доктор Федор Петрович Гааз. – М.: Петро-РИФ 1993 – С. 35.
2. Закон України «Про курорти» від 19.01.2006р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №22.
3. Казьмин В. Грязелечение. – Ростов н/Д. : Феникс. – 2001. – 288 с.
4. Хейне П. Экономический образ мышления. – Пер. с англ. М.: Издательство „Каталакия”. – 1997. – 704 с., ил.